

MARIUS SALA

CE AM ÎNVĂȚAT DE LA SEXTIL PUȘCARIU

Am arătat și cu alt prilej că am citit de câteva ori cartea lui Sextil Pușcariu, *Limba română*, vol. I. *Privire generală* (apărută, în primă ediție, în 1940, la Fundația pentru Literatură și Artă „Regele Carol II”). De fiecare dată am găsit alte idei care m-au făcut să devin un fidel admirator al acestui mare învățat. Și astăzi citesc cu plăcere partea a doua, *Limbă și națiune*, a acestei splendide cărți. Am preluat multe dintre ideile lui S. Pușcariu, care au devenit bunuri ale istoriei limbii române. Mă gândesc, în primul rând, la concepția sa despre strânsa legătură ce există între limba și viața unui popor, pe care a ilustrat-o în mod strălucit în opera sa. Sextil Pușcariu atrage atenția asupra faptului că felul de trai al românilor, caracterizat în chip predominant prin fenomenul transhumanței (despre care vorbea și Lucian Blaga, alt ilustru reprezentant al gândirii socio-filosofice românești), e de natură să clarifice multe lucruri în vederea stabilirii spațiului care a constituit „vatra” poporului român: spre deosebire de Occident, felul de viață al românilor din epoca modernă nu se deosebea foarte mult de traiul pe care îl duceau strămoșii noștri în cele mai îndepărtate vremuri. Românii n-au fost un neam de cuceritori; ei sunt supraviețuitorii populației romanizate din sud-estul Europei, cei care nu au pierit în războaiele cu barbarii năvălitori. Patria lor primitivă trebuie căutată pe amândouă malurile Dunării și ale afluenților ei, între Marea Adriatică și Marea Neagră, pe unde populația de limbă latină forma o rețea, mai densă sau mai rară, în diverse epoci. Remarcabile sunt și subtilele interpretări ale marelui învățat ardelean dezvoltate în capitolele intitulate *Sângele*, *Pământul*, *Vecinii*, *Trecutul*, *Elementul social*, *Influențe culturale*, pe care le-am preluat în lucrările mele.

Ideea de bază a acestei cărți este aceea că limba română este o limbă romanică. Voi cita sugestiva metaforă prin care ne-a înfățișat-o:

„Limba română de azi e însăși limba latină, la anul 1939, cu modificările ivite în cursul veacurilor, precum pielea de pe corpul nostru este tot pielea cu care ne-am născut, cu aceeași culoare și cu aceleași semne și alunițe ca și în pruncie, deși toate celulele ei s-au înprospătat în curgerea timpului” (p. 183).

Aceasta este definiția genealogică a limbii române, pe care o regăsim, în alți termeni, și în *Istoria limbii române* a lui Alexandru Rosetti.

În capitolul *Vecinii* sunt prezentate pe larg contactele pe care le-au avut românii cu diversele populații (sciții, sarmații, agatârșii, celții) cu care au împărțit, la anumite momente, spațiul lor geografic. Un loc aparte îl ocupă contactele cu grecii, albanezii, popoarele germanice, slavii (cu sublinierea influenței slavonei, ca limbă de cultură), ungurii, turcii. În capitolul *Trecutul*, S. Pușcariu vorbește pe larg despre continuitatea romanilor în Dacia, insistând asupra „miraculoasei vitalități a romanității estice”, pentru care S. Pușcariu oferă un răspuns în următorul pasaj:

„Istoria ne învață că *migrațiunea popoarelor a sfârșit cu dispariția celor mai multe popoare năvălitoare, iar nu cu a populației invadate de ei*. Într-adevăr, pe o mare parte a Imperiului Roman, pe unde au trecut și s-au așezat vandali, goți, longobarzi și franci, nu continuă până azi populația mai veche graiul roman? Unde sunt azi hunii, avarii, cumanii și pecenegii, de isprăvile cărora sunt pline cronicile timpului? Au pierit, dar au rămas românii, pe care nici un cronicar vechi nu-i pomenea, tocmai fiindcă erau localnici și prin urmare prezența lor de la sine înțeleasă și neinteresantă” (p. 334).

Una dintre ideile importante dezvoltate în capitolul *Elementul social* privește „rusticizarea limbii latine în sud-estul european”.

„Astfel s-a putut întâmpla ca, între toate limbile romanice, limba română să fie cea mai latină, nu prin plusul adus de adstratul latin în curs de veacuri, ci prin evoluția naturală a tendințelor intrinsece, neîmpiedicate în dezvoltarea lor de acest adstrat” (p. 349).

Starea socială, precum și felul de viață și îndeletnicirile românilor din vremurile pentru care lipsesc documente istorice sunt ilustrate prin datele oferite de limba română, care conține nume de arme folosite de români, sistemul de atragere în codru, prin fugi simulate, unde pe dușmani îi așteptau copacii „aținați” etc.

Cea mai importantă remarcă a lui Sextil Pușcariu, după părerea mea, apare în capitolul numit *Influențe culturale*. Aici el arată că noi românii, „singurul popor latin de religie ortodoxă, am rămas în curs de multe veacuri cu fața întorși spre Orient” (p. 364), după care s-a produs o „orientare bruscă spre Apus” (p. 369) cu consecințe fundamentale asupra limbii române:

„Neologismul de origine latină sau neolatină a produs o *reromanizare* a limbii noastre, îmbogățind-o cu un număr de elemente romanice, care umpleau golurile iscate prin uzarea firească și pierderea cuvintelor strămoșești, în locul cărora se introduseseră vorbe străine. Cuvintele culturale și acel vocabular pe care clasa cultă îl împrumutase în diverse epoci pe cale cărturărească de la popoarele vecine (și care începuseră să intre și în graiul popular) fură și ele înlocuite, de tot sau parțial, prin neologisme romanice: începe să se zică *secol* alături de *veac*, *insulă* în loc de *ostrov*, *spion* în loc de *iscoadă*, din slavonește; *amendă* în loc de *geremea*, *bazin* în loc de *avuz*, *bijuterie* în loc de *juvaer*, *caseta* înlocuiește *besactea*, *cisterna* – *hasnaua*, *dificil* (la mâncare, în gusturi) pe *belaliu*, *gelos* pe *zuliar*, toate din turcește” (p. 370–371).

Am prezentat câteva dintre ideile de bază ale acestui remarcabil manual de istorie a limbii române, care mi-a fost temelie în tot ce am scris în acest domeniu. Voi continua să citesc cartea lui Sextil Pușcariu, pentru că, dincolo de perenitatea ideilor sale cu privire la nașterea și evoluția limbii române, un farmec deosebit are stilul său. Sunt foarte puțin numeroase lucrările științifice care sunt, în același timp, cărți scrise frumos, cu talent de scriitor autentic.

WHAT I HAVE LEARNED FROM SEXTIL PUȘCARIU
(Abstract)

The article briefly presents some important ideas of Sextil Pușcariu, drawn mostly from volume I, entitled *General overview*, of the synthetic treatise *Romanian Language*, ideas that are the basis of everything that the author of this paper has written in the field of the history of the Romanian language. The topic of the article is first of all the genealogical definition of the Romanian language, given by the scholar from Cluj. Then, the article focuses on the ruralization of the Latin language in South-Eastern Europe, and on the cultural influences that were exercised on the Romanian people, with effects on the use of the language.

Cuvinte-cheie: *Sextil Pușcariu, istoria limbii române, definiția genealogică a limbii române.*

Keywords: *Sextil Pușcariu, the history of the Romanian language, the genealogical definition of the Romanian language.*

*Institutul de Lingvistică
„Iorgu Iordan – Al. Rosetti”
București, Calea 13 Septembrie, 13
marsalamar@yahoo.com*